

Hermán M. János: Száz éves a Kampeni Teológia: 1854-1954

(Kövy Attila¹ írását jegyzetekkel ellátva közli újra
Dr. Hermán M. János)

*The 100 Years' Anniversary of Theological Education in Kampen:
1854-1954*

The current study revisits a publication from 1954. Attila Kövy wrote about how much welcome the Hungarian theological students are in Kampen. His work has been provided by footnote János M. Hermán which is published now. The study summarizes the foundation of Kampen Theological Seminary, its growth and deals with the particularly conservative theological stance that is peculiar to the school. Its unique feature may be articulated as such "the theological institute in Kampen was established and maintained by simple folk, peasants, who were oppressed, persecuted and mocked". This is why the theological education lays a great emphasis on the love for oppressed and marginalized. This institute became the cradle of home mission. The study also gives an account that there had been a Hungarian bursar in Kampen almost every year from 1925. The Dutch synod gave a lots of scholarship for Hungarian Reformed students coming from Upper Hungary to study in Kampen, that was given to Czechoslovakia, since they had not had yet their own ministerial training university due to the changes of national borders. This study investigates also how Dutch and Hungarian Reformed ecclesiastical relations developed through Kampen theological University during the twentieth century.

Keywords: *Theology, Kampen, theological university, peregrination, reformed*

Sok magyar diák fordult meg a kampeni református teológia falai között. Az elmúlt század elején, mint mindenütt, a liberális teológia uralkodott a holland nagy államegyház teológia fakultásain is. A papok túlnyomó többségét bizony, túlzás nélkül szólva, fel lehetett volna függeszteni: a nagy egyház minden porcikájában beteg volt, csak a kis emberek: katwijki halászok, groningeni parasztok és zeelandi egyszerű földművesek maradtak hűségesek Krisztus Urunk Evangéliumához. Az 1834-1836 évek folyamán több, hívő lelkipásztort felfüggesztettek a zsinat óvatos, finom egyházi diplomatái. Ebben sok holland református hívő ember – csaknem kizárólag parasztok, kisiparosok és halászok – nem tudott belenyugodni és a felfüggesztett lelkipásztorok vezetésével megalakult a „keresztyén református” egyház². Ezek a gyülekezetek rohamosan megszaporodtak, 1840-ben már minden tartományban voltak – a kormányzat minden terrorisztikus intézkedése (katonák beszállásolása, presbiterek zaklatása, papok letartóztatása) ellenére – ilyen a hívek által fenntartott gyülekezetek. Kezdetben a volt államegyházi papok el tudták látni a szolgálatot, de az bizony egyre több és több lett, és az évek múlásával az utánpótlás is szükségessé lett. A derék szabad reformátusok nem bíztak már az állam egyetemeiben és zsinatjuk egy önálló, szabad, egyházi teológia felállítását határozta el. Három gyülekezet vetekedett a teológiáért:

² Az 1834-es reformáció sodrában keletkezett egyház neve: „Christelijke Gereformeerde Kerk”, egyik jellemzőjük, hogy visszatértek a zsiánt-presbiteri kormányzói rendszerhez. Megható emlékü tény, hogy 1837-ben százhetvenhárom svájci református lelkész közös levelet intézett az elszakadtak érdekében a holland királyhoz, és emlékeztették arra, hogy Hollandia valamikor a lelkiismereti szabadság hazája volt. A feliratuk befejező mondata így hangzik: „A királyok hatalma ott végződik, ahol a lelkiismeret hatalma kezdődik”. I. Vilmos, akinek Belgium 1831-es elszakadását és önállóságát is kényszeredetten kellett elviselnie, 1839-ben írta alá a Belgium függetlenségét elismerő 1832-es londoni szerződést. Ezt követően, végre, 1839-ben, ellenszenve tanúsítása mellett, elismerte a „Különvált Keresztyén Egyházat” is, amelyet teljesen kizárt az államkincstári támogatásból. Közben holland reformátusok seregei vándoroltak ki Észak-Amerikába. Lásd Jakos Lajos: A holland szigorú református egyház gyülekezeti élete és missziói munkája. Budapest, 1942, p.30-31

¹ Kövy Attila írása eredetileg 1954-ben jelent meg a „Jöjjetek/Harangszó” VII.évf. 6-7 számában a 6. oldalon.

Franeker, hol 1585-től a múlt század elejéig volt már egy híres akadémia: több száz magyar és lengyel diák tanult ott az évek folyamán, Amsterdam (itt a skót szabad egyháznak volt egy belmissziós iskolája és ezzel lehetett volna az új felállítandó teológiát kombinálni) és Kampen. Aztán Kampen mellett döntött a zsinat. Négy tanárral és talán tíz teológussal 1854. december 4-én³ megkezdődtek az előadások⁴. A négy tanár közül három eredetileg az államegyház papja volt. Képzettségüket Leidenben nyerték el. Lassan megszorozódott a teológusok száma. Nagyon érdekes szociális összetétele volt a kampeni teológiának. Az első években a legtöbb teológus eredetileg parasztember volt. A gyülekezetek gondoskodtak a tanítás költségeiről. A kampeni teológiát még ma is gyülekezetei tartják el⁵. Sohasem kaptak állami vagy községi támogatást. A beírt növendékek száma lassan elérte egy rendes teológiai fakultás hallgatóinak a számát, majd azt meg is haladta. A hatvanas évek elején már négy német is tanult Kampenben, aztán egy megtért belga katolikus papjelölt, és 1871-ben megjött az első amerikai diák is, akit hamarosan három másik is követett. Toronymagasan túlszárnyalta a „hivatalos”, „állami” teológiákat a Krisztus Urunkban vetett hitükben. Isten azonban gondoskodott arról is, hogy hű gyermekeinek legyen nagy tudású, lelki és szellemi tanítómesterük. 1882-ben kinevezte a keresztyén református egyház zsinata dr. Bavinck Hermant a kampeni teológia professzorává. Dr. Bavinck neve magyar földön sem ismeretlen.

³ Az 1854-es esztendő fordulópontot jelentett a holland királyság valláspolitikájában. Történelmi jelentőségű volt, hogy a megtúrt státusban leledző katolikus egyház visszanyerte az intézményei számára a nyilvánossági, azaz intézményei számára a társadalomban való kiteljesedési jogát.

⁴ A jeles Kampeni Teológián 2012 májusában tartották az utolsó előadásokat. Május 11-én volt a diákok és professorok búcsútalálkozója, egymástól is, meg az épületeiktől. A felszámolás, pontosabban az összevonás a Vrije Universiteit javára az ésszerűsítés jegyében történt, akárcsak más hollandiai teológiai fakultások esetében. A kampeni teológiai oktatás történetéről lásd: Georg Harinck: Domineesfabriek. Geschiedenis van de Theologische Universiteit te Kampen.

⁵ Itt az 1892-ben megszilárdult és nevet kapott „Gereformeerde Kerken”-re gondolunk, amely református egyház főleg a Kuyper Ábrahám teológiai hatására jött létre.

Több könyvét fordították magyar nyelvre⁶ az első világháború után. Dr. Bavinck hamarosan versenyképesé tette a kampeni teológiát. A holland királyi akadémia felvette tagjai sorába, majd a múlt század legfontosabb református fellegrárá, az amerikai Princeton Teológiai Szeminárium hívta meg egy évre vendégelőadóul. Ez akkoriban oly nagy kitüntetés volt európai tudós számára, ami csak igen kivételes esetben fordult elő. Bavinckon kívül csak a nagy Kuyper volt holland vendégelőadó Princetontban. Bavinck idejében több mint százötven hallgatója volt a kampeni teológiának. Ha összehasonlítjuk az akkori magyar teológiák számánál, bizony itt sokszorosan több hallgató volt, mint egy magyar teológián. Bavinck után több neves tanár tanított még Kampenben, hogy csak hármat említsünk: dr. Greijdanus az újszövetségnek nemzetközileg is elismert kiváló ismerője, dr. Schilder⁷ dogmatikus, és jelenleg dr. H. N. Ridderbos az újszövetség

⁶ Dr. Bavinck Herman: A modern morál. Korunk erkölcsi gondolkozásának kritikája. Fordította dr. Nagy Zsigmond, a Debreczeni Ref. Kollégium ny. tanára. Szerk. és az előszót írta Sebestyén Jenő. Holland-Magyar Kálvinista Könyvtár 3-ik kötete. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvény-Társaság. Budapest, 1922. Dr. Bavinck Herman: A keresztyén pedagógia alapelvei. Fordította: Marton János, Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvény-Társaság, Budapest, 1923.

⁷ Dr. Pongrácz József, pápai professzor, 1936 nyarán fordult meg Kampenben. Ide kívánczik a látogatásáról készült jegyzet: „A délelőtti folyamán Kampenbe érkezem, ahol a Szigorú Református Egyház Theologiai Főiskoláján évek óta tanul 1-2 magyar diák. Pápáról is szeretettel fogadják diákjainkat. Felkeresem Schildert, ő az idei rektor. Meleg szeretettel fogad, elkísér a többi tanárokhoz, sajnos, gyűlésen vannak. Megtudom, a Hospitiumban van a gyűlés, ahol ebédelni fogok Mevr. Hendrikse szíves meghívására, aki a theologus internátusnak egész Hollandiában, sőt a magyarok révén hazánkban is elismert vezetője. Ebédidő alatt találkozom az újszövetség szakos Greijdanus-szal, akinek egyik legújabb tanulmányát fel is használtam az Ap. Csel.-ről írt könyvemben. Vele mindjárt megvan a közös érintkezési pont. Den Hartog a legfiatalabb tanár, szeretet prédikálni a gyülekezetekben. Bennünket, magyarokat jól ismer, egyházunkat szereti. A gyűlés előtt volt alkalmam előszóval megköszönni Kok könyvkiadónak több rendbeli szíves ajándékát könyvtárunknak és diákjainknak. Rövid látogatást tettem dr. J. Itjeshorst tanárnál, aki tud magyarul és most Tisza Istvánról ír holland könyvet, ő volt oly kedves és elkísért a Theol. Főiskola épületébe. Gyönyörű ünnepi terme van. Pompás épület a Hospitium is, melyet »»

tanára, akinek már angol fordításban is jelent meg több könyve. A kampeni teológiát egyszerű, hitükért elnyomott, üldözött, kicsúfolt parasztok alapították és tartották fenn. Az elnyomottnak és elhagyatottnak a szeretete megmaradt mai napig is. Először a kampeni katedrán foglalkozott professzor az evangelizációval. Míg a legtöbb teológián a belmissziói munkával csak gúnyt űztek, a kampeni teológia egyik öreg tanára már hetven évvel ezelőtt rendszeres előadást tartott az evangelizálás módszereiről. Akkor evangelizációval különböző kegyes magántársaságok foglalkoztak, de a hivatalos egyházak nem törődtek vele, sőt sokszor ellenezték is. Ma is külön tanszéke van az evangelizációnak (a diákok nagy része rendszeresen részt vesz az egyház evangelizációs munkájában) és a külmisszionak.⁸ Az is mutatja, hogy szeretik a szegény embert, hogy külföldi diákoknak a teológia alapítási irata szerint nem kell sem tandíjat, sem vizsgadíjat, de még felvételi díjat sem fizetniük. Külföldi diákokról szólva, érdemes megemlékezni arról is, hogy milyen nemzetiségű diákok fordultak meg az évek folyamán Kampenben. Igen sok német, ugyanis a német ó-református egyház összes lelkészei Kampenben tanultak. Ez az egyház egy húsz gyülekezetet számláló kis csoport Németország északnyugati csücskén. Igen hitvallásos, hitükhöz nagyon ragaszkodó reformátusok. Az amerikai Reformed Church és Christian

»» szállodából alakítottak át csekély költséggel internátussá. Mint ilyen, Hollandiában a legelsők közé tartozik. A Hospitiumban már az év vége. Alig néhány diák. Kösters és két másik német theologus kíséretében megnézzük a közel levő új ref. templomot. Nemcsak templom van, hanem egyesületi helyiségek, gyűléstermek ugyanabban az épületben. Velük együtt megyek Impeta lelkészhez, aki szintén sok magyart ismer”. Lásd: Dr. Pongrácz József: Magyar diákok nyomain. In: Dunántúli Protestáns Lap, 47-ik évfolyam, 33. szám, Pápa, 1936, augusztus 16, 144.p.

⁸ A külmisszió professzora 1939-től 1954-ig dr. Bavinck Johan Herman (Rotterdam, 1895. nov. 22 – 1964. jún. 23.) volt Kampenben, ezt követően a Vrije Universiteit professzorává nevezték ki. Magyarra fordított egyik műve: Vallásos tudat és keresztyén hit. Az eredeti hollandnyelvű mű címe: Religieus besef en het christeljk geloof. Kok, Kampen 1949. (Jellemző a korszakra, hogy az 1980 előtt megjelent magyar fordítású kötetben sem a fordító neve, sem a kiadás helye és ideje sincs feltüntetve.) Bavinck Johan Herman a már említett Herman Bavinck (1854-1921) fia.

Reformed Church sok papja, teológusa végzett Kampenben. Persze indonéziai diákok Jávából, Szumba szigetéről. Jövő tanévre két koreai diák jön Kampenbe. A második világháború előtt két ukrán⁹ teológus is járt Kampenben. Ukrán református bizony nagyon ritka holló, dehát olyan is van. Amerikában és a belga bányavidéken is vannak gyülekezeteik. A detroiti ukrán református pap, Borowsky¹⁰ is itt végzett Kampenben.

A magyarok

Számra nézve a legnagyobb csoport. 1925 óta majdnem minden esztendőben jött két-három teológus Magyarországról, és ami a legfontosabb: amikor a felvidéki magyar reformátusoknak még nem volt önálló lelkészképző intézetük Losoncon, a holland zsinat felajánlott több ösztöndíjat a Felvidéken élő magyar diákok számára, akik a cseh hatóságoktól – különösen az első években – nem kaptak engedélyt arra, hogy magyar teológiákra végezhesse. A Felvidékről több mint öt teológus járt Kampenben a húszas évek végén. Erdélyből is volt 1926-ban és 1927-ben két magyar teológus.

A holland református egyháznak (Gereformeerde Kerken, tehát nem a nagy Hervormd Egyháznak) van egy külön, a magyar ösztöndíjakkal foglalkozó bizottsága már harminc esztendeje. Ez a bizottság¹¹ fizeti a kampeni magyar diákok költségeit is. Elnöke

⁹ Egy kampeni fényképen, amely 1937 vagy 1938 nyarán készült, Gaál Miklós és Pomóthy Dezső mellett látható Wazyl Slobodian ukrán teológus. A fénykép megtekinthető a „Nederlands Dagblad” 2017. jún. 23. számában is, 7.p., ahol helytelen a fénykép készültének az 1939-es datálása.

¹⁰ Borowsky Michael ukrán vagy ruszin diákról van szó, aki 1937 szept. és 1944 júl. között tanult Kampenben.

¹¹ A jelzett Bizottságot a Gereformeerde Kerken 1923. aug. 21. és szept. 23. között tartott zsinatán hozták létre Utrechtben és a célkitűzéseken változtattak 1955 szeptemberében a Leeuwarden városában tartott zsinaton, amikor a menekült magyar diákok felkarolására helyezték a hangsúlyt. Az 1956-os szabadságharc után nagy gyűjtést szerveztek, segélyezték az ausztriai magyar lelkigondozói munkát. Úgy döntöttek 1957-ben, hogy az ausztriai református egyház vállalja a felelősséget és az elszámolást a rájuk bízott holland segély dolgában. »»

és megalakulása óta tagja a zwollei református lelkész H. A. Munnik¹², aki egyben a budapesti és debreceni teológiának a tiszteletbeli professzora. Ez a bizottság ismerte el ösztöndíj szempontból a szórványban élő magyar református egyházat is, mert míg a legtöbb nyugati teológián a magyarok számára fenntartott helyeket még ma sem adják oda menekülteknek, ez a holland bizottság már öt esetben adott menekült magyar teológusnak ösztöndíjat a kampeni teológiára. A kampeni diákszövetség életében is nagy szerepet játszottak a magyarok. Igen sokan és kellemes emlékekkel

»» Változtattak az irányvonalakon 1976-ban, amikor a hollandiai magyarok lelkigondozását ugyan még vállalva, de elhatározták, hogy 1977. jan. 1-től ismét kelet-európai diákoknak kívánnak ösztöndíjat nyújtani. Míg 1978-ban a Hervormde és Gereformeerde Kerk vállalta az alapítványi formában működő „Hollandiai magyarok lelkigondozói szolgálatának” a támogatását, amelynek Tüski István Lajos volt a vezető lelkipásztora, addig 1990. szept. 5-én elhatározták, hogy 1991. január elsejével teljesen abbahagyják ennek a munkának a segélyezését. Lásd: Deputaatschappen betreffende Hongarije van de Gereformeerde Kerken in Nederland. In: Het Utrechts Archief. Megtekintve 2017. ápr. 3-án: <http://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&mizig=210&miadt=39&miaet=1&micode=1455&minr=2856970&miview=inv2&milang=nl>

¹² „Ds H. A. Munnik a hollandiai református egyházak (Gereformeerde Kerken) magyar ösztöndíj-bizottságának elnöke a múlt hó 23-án töltötte be hetvenedik életévét. Ds. H. A. Munnik zwollei református lelkész kétszer is járt magyar földön. A magyar református egyház lelkes barátja, kinek kezdeményezésére jött létre a holland ref. egyházak magyar ösztöndíj-bizottsága is. Érdemei elismerésül a debreceni egyetem díszprofesszorává, a budapesti teológia pedig tiszteletbeli tanárává nevezte ki még 1938-ban, illetve 1946-ban. A pápai teológián, ahol egy ideig vendégelőadásokat tartott, külön diplomával tüntetik ki. Az ő hathatós támogatásának köszönhető az is, hogy a ref. egyházak a magyar emigráns egyház munkáját Hollandiában hivatalosan is támogatják. Hetvenedik születésnapja alkalmából illő, hogy mi magyarok is megemlékezzünk róla.” Megtekintve 2017. márc. 1-én: <http://www.epa.hu/00900/00935/00046/pdf/00046.pdf>, In: „Jöjjetek”, főszerkesztő dr. Harsányi András, társszerkesztő dr. Kupa László. „Harangszó”, Szerkeszti Zayzon Sándor, Németország. Kiadóhivatal: Bregenz, Belruptstrasse 8. Nyomda: Felizian Rauch, Innsbruck. Teljes cím: Jöjjetek és „Harangszó”, a Szórványban élő Magyar Református Egyház Lapja. 1954. június-július, 7-ik évfolyam, 6-7 szám, 5.p.

gondolnak vissza a mai holland papi generációban volt magyar teológus társaikra. Persze a nevek nagyon furcsán hangzanak, ha hollandok ejtik ki őket: egy volt magyar diákot, ma már tekintélyes pap Magyarországon, itt még ma is „Kerkhistorie”-nak hívnak (ez azt jelenti kb. „egyháztörténet”), azért mert Keresztúryt¹³ sehogyan sem tudták kiejteni. Ha a diákszövetség emlékkönyveit fellelőzzük, minden esztendőben megtalálhatjuk a „Soli Deo Glória Magyar Református Diákmozgalom” alakulásának pontos időpontját és budapesti címét. A Soli Deo Glóriát már régen betiltották, de a kampeni diákszövetség évkönyvében ezidén is ott található a Soli Deo Glória neve és alapítási dátuma. Aztán nemcsak diákok jártak itt Kampenben, de a magyar egyházi életnek sok neves vezető férfia: 1921-ben dr. Sebestyén Jenő budapesti professzor tartott itt vendégelőadásokat. Két ízben járt dr. Ravasz László Kampenben, egyszer előadást is tartott az akadémián. Dr. Szabó Aladár előadást tartott a magyar belmisszió problémáiról. A háború után is jártak itt szép számmal magyarok: 1948-ban dr. Nagy Barna sárospataki professzor beszélt a magyar teológiai életéről, ugyanabban az évben Dobos Károly¹⁴ budapesti lelkész a magyar református ifjúsági mozgalomról, ő volt aztán az utolsó, aki közvetlenül Magyarországról jött és oda is vissza is tért a Kampenben járt magyar vendégelőadók közül. A menekült magyarok jöttek ezután. A kampeni teológia százéves ünnepségén

¹³ A felvidéki Keresztúry Lászlóról van szó. Maarten Aalders kutatásából származó adatok szerint tudjuk, hogy 1903. szept. 10-én született Nagygéres községben (szlovákul Veliký Horeš). Kampenbe való beiratkozása 1925. okt. 1-re esik, előtte három évig a debreceni Tisza István Tudományegyetem hallgatója volt. Ismeretes, hogy 1927 júliusában tért haza az akkori Csehszlovákiába.

¹⁴ Dobos Károly először 1928. jan. 18-án tartott előadást Kampenben, mint a KIE ifjúsági lelkésze. Angolul beszélt a református fiú- és leányegyesületek tagjai előtt, és összegezte a holland ifjúsági munka terén szerzett benyomásait. Másnap, jan. 19-én, a kampeni Burgwalkerk templomában találkozott a gyülekezettel, ahol dr. Impeta mutatta be őt a híveknek. A magyarországi helyzet ismertetésének kapcsán Hoekstra professzor is felszólalt. Dobos Károly, akárcsak dec. 21-én Amersfoortban, köszönete jeléül Kampenben is énekszámokat adott elő. Lásd: Nieuwe Leidsche Courant, 23. január 1928, 5.p.

senki sem képviseli a magyar református egyházat¹⁵. Nem jöhet el senki a volt magyar diákok közül, hogy hálás szívvel mondhasson magyar egyháza nevében is köszönetet azért a szeretetért, mellyel Kampen¹⁶ a magyar diákokat befogadta és tartotta. A mi felada-

¹⁵ A magyarországi „hivatalos” egyházvezetésre utal a szerző. Idézzük a mellékelt kis hírt, amely három magyar lelkipásztor jelenlétét jelzi az ünnepségen. Közülük egyik sem volt kampeni diák. Lásd a „Jöjjetek/Harangszó” 1954/június-júliusi szám, VII. évf. 6-7, 6.p.-án.” Dr. Harsányi András a kampeni Teológia jubileumi ünnepségén. Június 2-án és 3-án (1954) ünnepelte a kampeni (Hollandia) ref. teológia száz éves fennállásának évfordulóját. Tekintettel arra, hogy a magyarországi ref. egyház már évek óta megszakította korábban olyan szoros kapcsolatait a hollandiai szigorúbb református egyházzal, senki sem képviselte a magyarországi ref. egyházat. Ezzel szemben a kampeni teológia meghívta a SZEMRE (Szórványban Élő Magyar Református Egyház) konzisztóriumának elnökét, dr. Harsányi Andrást, aki az ünnepségeken rész is vett, és mint a magyar ref. egyházak képviselője, az akadémiai fogadáson köszöntötte a teológia professzori karát. Másnap az úgynevezett „főiskolai napon”, amelyen több mint hétezeren voltak jelen, két templomban is tartott ünnepi beszédet. Külön a második napon Tüski István hollandiai magyar lelkésszel és Véghe József wonsi (Hollandia) szigorú ref. lelkésszel a legnagyobb külföldi delegációvá bővült ki a magyar képviselő.”

¹⁶ Számos pápai diák tanult Kampenben, és a Kampeni Teológia részéről 1931-ben két professzor vett részt a Pápai Kollégium fennállásának a 400-ik évfordulóján. Idézzük T. Hoekstra professzor magyarra fordított beszédét: „Uraim! Mi hollandok, önökkel, magyarokkal több ponton megegyezünk. Kétségtelen, hogy sok különbség is van közöttünk: önök keletről származtak, a mi bölcsőnk nyugaton ringott, önök ázsiai faj, mi germánok vagyunk, önök lobbanékonyak, érzelmeseek, a mi kedélyünk sokkal inkább flegmatikus. De kettőnk között sok hasonlóság is van. Éppen úgy, mint mi, önök is a történelem nemzete. Míg más nemzetek – éppen az önök közvetlen közelében is – amelyek pontosan meg tudják mondani, hogy honnan jöttek, évszázadokon át, minden műveltség kívül éltek, önök sok évszázad óta a műveltség nemzete, önök az a nemzet, amely nagy férfiak és hősök egész sorát tudja felsorolni, az a nemzet, mely nyelve, történelme, erkölcsi és szokásai által egy egységet képvisel, az a nemzet, mely a megbűnhődött múlt által a jövőtől sokat várhat. Önök a szabadság nemzete, önöket ugyan, akárcsak bennünket, gyakran elnyomták idegen uralkodók, de mikor az elviselhetetlen teher már-már a víz alá nyomta életük csónakját, újult erővel emelkedett az ismét felszínre; önök az a nemzet, mely szabadságáért és jogaiért vért és vagyont feláldozott. A világ legtávolabbi sarkán is ismerik a magyar honvédeket és a nagy világháború is meggyőződött mindenkit a magyar »»

tunk tehát, menekült magyar reformátusoké, hogy imánkban emlékezzünk meg a Kampeni Teológiáról is, mely oly sok magyarnak hajlékot adott.

Írta: Kövy Attila

Újabban (2017 júniusában) előkerült kampeni fénykép, amelyen a magyarországi Gaál Miklós és Pomóthy Dezső látható 1937-ben

»» csapatok harci vitézségéről. Az öntudatos szabadság nemzete igen gyakran a szenvedések nemzete is. Mi, a hollandok, 1586-1684-ig vívtuk Spanyolország ellen a nyolcvan éves háborút, önök még többet, még súlyosabban szenvedtek, mint a mi nemzetünk. A hatalom kemény, éles ostora gyakran csapott le az önök vállára. A szenvedések, sóhajok és panaszok az önök dalaiban jutottak és jutnak kifejezésre. Az erősen visszafojtott és elnyomott kedély száz és ezer dalban szabadult fel a bányák sötétjébe zártak ajakán. Önök az igazi művészet nemzete. Nekünk is van Rembrandtunk és Vondelünk. De önöknél a gazdag tehetséggel megáldott férfiaknak díszesebb sora van, mint nálunk, akik az önök lelki szenvedéseit, tolmácsolják az önök dalaiban, melyek az egész világon ismeretesek, az önök szín iránti, és színárnyalatok iránti érzékében, mely az egész föld kerekén a legpompásabb és legpazarabb, amit csak találni lehet. Az önök nemzeti viselete – én is láttam azt egyszer Rimaszombaton – felülmúlhatatlanul szép. Az a nemzet, mely a szabadság és a szépség nemzete, egyúttal a szabad egyházak nemzete is. A reformáció eszméi meggyökeresedtek a magyar lélekben. Már az önök ősei is vallották Isten szabadi kiválasztását és szabad kegyelmét. Önök, velünk együtt Kálvinról neveztetnek. Kálvin mindkettőnknek szellemi atyja. Az önök kemény nyaka senki más előtt nem hajlik meg, egyedül a magasságos Isten előtt. Az Isten szuverenitásáról való hitvallás koronája az önök életének. Ezért maradt mentes – éppen úgy, mint Hollandiában is – a magyar református egyház a mélyebbre hatoló állami beavatkozástól, úgy hogy önök szabadon választhatják püspökeiket, főgondnokaikat, lelkészeiket és presbitereiket. És önök amint a szabad egyházak nemzete, éppen úgy a szabad iskolák nemzete is. Vannak önöknek elemi, közép és főiskoláik. Pápán négy évszázaddal ezelőtt, midőn a calvinismus még nem is lépett fel az önök ősei iskolát alapítottak. E jubileumi ünnepen mi is részt veszünk az önök örömeiben. Dr. Bouwmann professzor és én a kampeni teológiai főiskola nevében jöttünk, hogy ezt megmondjuk önöknek, hogy önökkel együtt örvendezzünk ezen a nagy napon. Magyarok! Önök a történelem, a szabadság, a szenvedés, a szépség nemzete, a szabad egyházak és szabad iskolák nemzete. Az Úr a mi Istenünk erősítse meg az ő munkáját önökön. Ő adja a pápai főiskolának, hogy a hivatásának megfelelően egyre inkább református és kálvinista főiskola legyen!” Ford. Dr. Tóth Endre, In: Dunántúli Protestáns Lap, 42. évf. 36. szám 1931, 179.p.

vagy 1938-ban. A padon ül Hendriks asszony, a Hospitium igazgatója, mellette pedig Jan Köstler, németországi hallgató. A jobb szélen álló magas diák pedig ukrainai, neve: Wazyl Slobodian.

A fénykép lelőhelye: ADC Levéltár, Kampen. E helyen mondunk köszönetet a rendelkezésünkre való bocsátásért dr. Georg Harinck professzornak és Merijn Wijma levéltárosnak.

Albert András:

A magyarországi protestánsok védelme I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem politikájában (1671-1681)

The Defense of Protestants in Hungary in the Policy of Mihály Apafi, Prince of Transylvania (1671-1681)

Mihály Apafi, Prince of Transylvania was the protector of persecuted Protestants of Transdanubian and Upper Hungary areas. He welcomed the ministers from Hungary who became homeless and gave them a support in his policy. The prince promoted the re-settlement of the Reformed College of Sárospatak which was expelled from the town to find a home in Gyulafehérvár, Transylvania. His role as a statesman lending support and protection to Protestants in Transylvania and Hungary is comparable to István Bocskai, Gábor Bethlen and György Rákóczi I, princes of Transylvania during the 17th century history of the church. The prince's greatness gave him a leading role in the international political life as well as in at home, in Transylvania and he played a vital role in making Protestantism flourishing in the areas of education, supported arts and the influx of intellectual capital from abroad. He saw his role as a statesman in solving the political, societal, cultural and religious issue of Transylvania and Hungary, sought to ensure religious liberty for them and offer protection when it was needed.

Keywords: *Counter-reformation, persecution of religion, protection of Protestants in Hungary, Decade of Bereavement, freedom of religion*

Bevezetés

A Habsburg-török háborút 1664. augusztus 1-én Szentgotthárdnál zajlott ütközetet Montecuccoli császári generális serege nyerte meg. A háborút I. Lipót magyar király (1657- 1705) és IV. Mehmed oszmán